

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Vezetői számvitel / Controlling

IX. előadás

Eltéréselemzés II.

Az eltéréselemzés szerepe

- Olyan módszerek alkalmazása,
  - amelyek segítségével számszerűsítve meghatározható,
  - hogy egy-egy mutatószám,
  - gazdasági jelenség
  - hogyan változott
  - és ez a változás milyen okokra vezethető vissza,
  - azaz egy-egy tényező mennyivel,
  - befolyásolta a vizsgált gazdasági folyamatot, jelenséget.
-

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Tényezőkre bontás

- Egy meghatározott,
  - általában mutatószámmal leírható gazdasági jelenségre
  - irányuló elemzési eljárás,
  - amelynek segítségével a vizsgált jelenség alakulásának számszerűsített okai tárhatók fel.
  - A felbontás mélységét az elemzési feladat, az információ igény határozza meg.
-

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

A tényezőkre bontás módszerei

- alternatív eltérés felbontás módszere
- kumulatív eltérés felbontás módszerei
  - láncbehelyettesítés módszere
  - abszolút különbségek módszere
  - százalékos különbségek módszere
- logaritmus módszer
- eltérés felbontás indexek segítségével (index módszer)
- parciálszámításon alapuló módszer

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

A tényezőkre bontás módszerének korlátai

- Csak olyan gazdasági mutatószámok vizsgálatára alkalmasak, amelyek a vizsgálandó **hatótényezők szorzataként** írhatók fel.
- **A szorzatok tényezőinek sorrendjét előre rögzíteni kell**, hogy az elemzések eredményei több időszakot érintő és részletesebb vizsgálódások során is értelmezhetők legyenek.
- A vizsgált gazdasági jelenségre hatást gyakorló **tényezők közül minél többet érdemes bevonni a számításba** azzal, hogy az eredmények alapján kell eldönteni, érdemes-e mélyebben is megvizsgálni a hatótényező változását. Ez **ellenőrzési feladat**.
- A módszerek alkalmazásával **közelítő eredmények** határozhatók meg az egyes hatótényezők változásának nagyságrendjére.

Alternatív eltérés felbontás módszere

- az egyes hatótényezők önálló hatását úgy fejezik ki, hogy az összes többi tényező változatlanóságát feltételezik
  - a terv-tény összevetés esetén a tervhez képest egy-egy befolyásoló tényező változását számszerűsítik, az összes többi tényező a terv szinten marad
  - a következő tényező értékelésekor az előbbi visszaállítják a terv szintre és csak az aktuális érték változását fejezik ki, önálló hatásként
-

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Alternatív eltérés felbontás módszere

$$(T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^1_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = E$$

és

$$(T^1_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_1$$

$$(T^0_1 \times T^1_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_2$$

$$(T^0_1 \times T^0_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^0_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_3$$

.

.

.

$$(T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^1_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_n$$

ahol: $T_1, T_2, T_3 \dots T_n$ a független változók, azaz a befolyásoló tényezők

Alternatív eltérés felbontás módszere

- A gyakorlatban ritkán fordul elő, hogy egy jelenségen belül egy-egy hatótényező csak önmagában változna
  - tehát, hogy a tényezők közül mindig csak egy tényező értékét változtatják meg, a többiét pedig változatlanul hagyják.
  - A modell alkalmazása esetén a létező összes együttes változás valamennyi lehetséges kombinációjának megfelelően az együttváltozásból eredő hatásokat is számszerűsíteni kell.
-

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Kumulatív eltérés felbontás módszere

- a befolyásoló tényezők közül mindig csak egyetlen tényező értéke változik meg
- az egyszer már módosított tényező értéke a soron következő számításoknál végig a megváltoztatott értéken szerepel

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Láncbehelyettesítés módszere

- a hatótényezők hatásai láncszerűen kapcsolódnak egymáshoz

$$(T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^1_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = E$$

és

$$(T^1_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_1$$

$$(T^1_1 \times T^1_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) - (T^1_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_2$$

$$(T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^0_n) - (T^1_1 \times T^1_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = e_3$$

.

.

.

$$(T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^1_n) - (T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^0_n) = e_n$$

ahol: $T_1, T_2, T_3 \dots T_n$ a független változók, azaz a befolyásoló tényezők

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Abszolút eltérések módszere

- az egyes résztényezők eltéréseinek azonnali kifejezésén alapszik
- az eljárásban nem a szorzatok különbsége jelenik meg
- rögtön a tényezők különbségei szerepelnek a szorzatokban

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Abszolút eltérések módszere

$$(T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times T^1_n) - (T^0_1 \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n) = E$$

és

$$(T^1_1 - T^0_1) \times T^0_2 \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n = e_1$$

$$T^1_1 \times (T^1_2 - T^0_2) \times T^0_3 \times \dots \times T^0_n = e_2$$

$$T^1_1 \times T^1_2 \times (T^1_3 - T^0_3) \times \dots \times T^0_n = e_3$$

.

.

.

$$T^1_1 \times T^1_2 \times T^1_3 \times \dots \times (T^1_n - T^0_n) = e_n$$

továbbá

$$e_1 + e_2 + e_3 + \dots + e_n = E$$

azaz

$$\boxed{\sum_{i=1}^n e_i = E}$$

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Százalékos különbözetek módszere

- nehéz a konkrét hatótényezők kifejezése
  - a kumulált szorzatoknak megfelelő, a nyilvántartásokból nyerhető alapadatok jelentik a módszer alapját
  - a terv-tény eltérést a módszer a kumulált szorzatokhoz, ezek százalékos változásához köti
  - kifejezve az alapadatok közötti, hatótényezők szerinti összefüggések alapján
  - a hatótényezők önálló százalékos változásának hatását a vizsgált jelenségen belül
-

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Index módszer

- nem az abszolút változás kifejezése a lényeges
- a terv-tény változásban a tényezők önálló hatásai nem az indexek különbözeteként, hanem azok hányadosaiként mutathatók ki

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
KAUTZ GYULA GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Köszönöm a figyelmet!

Felhasznált irodalom:

Bácsfalvi et al.: Controlling a gyakorlatban (KFDT)

Halmos-Körmendi: Controlling (PSZF)
